

NIEUCZCIWE WARUNKI W UMOWACH KONSUMENCKICH

Komentarz
do Dyrektywy Rady 93/13/EWG

Mariusz Korpalski, Wiktoria Nowak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

NIEUCZCIWE WARUNKI W UMOWACH KONSUMENCKICH

Komentarz
do Dyrektywy Rady 93/13/EWG

Mariusz Korpalski, Wiktoria Nowak

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Stan prawny na 1 kwietnia 2024 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-545-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	11
Przedmowa	13
Wprowadzenie	15
Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. WE L 95, s. 29 ze zm.)	21
Preambuła	23
1. Wprowadzenie	28
2. Motyw 1	28
3. Motyw 2	28
4. Motyw 6	29
5. Motyw 7	29
6. Motyw 9	29
7. Motyw 10	30
8. Motyw 11	31
9. Motyw 12	32
10. Motyw 13	33
11. Motyw 14	33
12. Motyw 15	33
13. Motyw 16	34
14. Motyw 17	35
15. Motyw 18	35
16. Motyw 19	35
17. Motyw 20	36
18. Motyw 21	37
19. Motyw 24	37

Artykuł 1	39
1. Wprowadzenie	39
2. <i>Ratio legis</i> ochrony konsumenta	42
3. Umowy zabezpieczające	42
4. Wyłączenie warunków odzwierciedlających przepisy krajowe	44
5. Sanacja umowy późniejszymi przepisami krajowymi	49
Artykuł 2	52
1. Wprowadzenie	52
2. Pojęcie konsumenta. Uwagi wprowadzające	53
3. Wiedza konkretnej osoby	54
4. Osoba fizyczna	56
5. Cele niezwiązane z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem	57
5.1. Cel znany stronom w momencie zawarcia umowy	57
5.2. Przypadki braku związku z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem	59
5.3. Umowy nakierowane na zysk	62
5.4. Rozpoczęcie działalności gospodarczej	62
5.5. Związek z podstawową działalnością	63
6. Mieszany charakter umowy	64
6.1. Użytek mieszany przedmiotu umowy	64
6.2. Cel mieszany umowy	65
7. Ciężar dowodu	67
8. Czas trwania ochrony	68
9. Perspektywa polska	68
Artykuł 3	70
1. Wprowadzenie	70
2. Warunek jako przedmiot kontroli	71
3. Zmiana treści warunku w wyniku kontroli	73
4. Zmiana treści warunku późniejszą ustawą	77
5. Warunki nienegocjowane indywidualnie	78
6. Kryteria kontroli warunku	82
7. Nierównowaga informacji	85
8. Nierównowaga treści praw i obowiązków	90
8.1. Dystrybucja ryzyka	90
8.2. Dowolność w ustalaniu praw i obowiązków	92
8.3. Inne przypadki nierównowagi praw i obowiązków	94

9. Umowa sanująca nieuczciwy warunek	96
10. Perspektywa polska	97
Artykuł 4	103
1. Wprowadzenie	103
2. Artykuł 4 ust. 1	106
2.1. Rodzaj towarów lub usług	106
2.2. Okoliczności zawarcia umowy	107
2.3. Uzasadnione oczekiwania konsumenta	110
2.4. Warunek w momencie zawarcia umowy	111
2.5. „Inne warunki tej umowy”	112
2.5.1. Uwaga wprowadzająca	112
2.5.2. Ograniczona kompensacja	113
2.5.2.1. Uwagi wprowadzające	113
2.5.2.2. Argument cenowy	113
2.5.3. Kumulacja negatywnego efektu	116
2.6. Warunki innej umowy	117
3. Artykuł 4 ust. 2	117
3.1. Warunki główne i warunki cenowe	117
3.2. Jednoznaczność i przejrzystość warunku	123
3.2.1. Uwagi ogólne	123
3.2.2. Ciężar dowodu	128
4. Perspektywa polska	130
Artykuł 5	132
1. Wprowadzenie	132
2. Jednoznaczność i przejrzystość warunków	133
2.1. Uwagi ogólne	133
2.2. Utrwalony format umowy	134
2.3. Czas udostępnienia tekstu umowy	135
2.4. Język i redakcja tekstu umowy	136
2.5. Pozostałe okoliczności	138
3. Sankcja naruszenia zasady jednoznaczności i przejrzystości warunku	139
4. Wykładnia indywidualna na korzyść konsumenta	140
5. Wykładnia abstrakcyjna na niekorzyść konsumenta	141
6. Perspektywa polska	142
Artykuł 6	144
1. Wprowadzenie	144
2. Artykuł 6 ust. 1. Sankcja	144
2.1. Nieuczciwość warunku	144

2.2. Cel sankcji	145
2.3. Ranga przepisu	146
2.3.1. Zasada równoważności	146
2.3.2. Działanie sądu z urzędu	147
2.4. Rezygnacja przez konsumenta z sankcji	152
2.4.1. Wprowadzenie	152
2.4.2. Rezygnacja z sankcji w postępowaniu sądowym ...	152
2.4.2.1. Uwagi ogólne	152
2.4.2.2. Rezygnacja z sankcji prowadząca do zastosowania przepisu dyspozytywnego	154
2.4.2.3. Rezygnacja w porozumieniu pozasądowym	158
2.5. Niedopuszczalność zmiany warunku	158
2.5.1. Uwagi wprowadzające	158
2.5.2. Uzasadnienie niedopuszczalności zmiany warunku	159
2.5.3. Szczególne przypadki niedopuszczalności zmiany warunku	160
2.5.3.1. Niedopuszczalność redukcji utrzymującej skuteczność	160
2.5.3.2. Niedopuszczalność zastosowania klauzuli generalnej	161
2.5.3.3. Wykładnia oświadczeń woli stron	163
2.6. Ramowa regulacja sankcji	164
2.7. Podmiotowe ograniczenie sankcji	167
2.8. Utrzymanie umowy w mocy w pozostałym zakresie ...	168
2.9. Zwrot świadczeń jako skutek sankcji	171
2.10. Czasowe ograniczenie skutków sankcji	174
2.10.1. Sankcja <i>ex tunc</i> i <i>pro futuro</i>	174
2.10.2. Terminy przedawnienia, zawite i proceduralne	175
2.10.3. Czas trwania postępowania	179
2.10.4. Niedopuszczalność ograniczenia w czasie skutków wyroku TSUE	179
3. Artykuł 6 ust. 2. Wybór prawa kraju trzeciego	181
3.1. Przesłanki dopuszczalności wyboru prawa kraju trzeciego	181
3.2. Klauzule jurysdykcyjne i prorogacyjne	182

4. Stosowanie dyrektywy w razie braku wyboru prawa	183
5. Perspektywa polska	185
Artykuł 7	187
1. Wprowadzenie	187
2. Artykuł 7 ust. 1. Zasada skuteczności	188
3. Artykuł 7 ust. 2. Ochrona zbiorowych interesów konsumentów	198
4. Artykuł 7 ust. 3. Środki prawne przeciwko wielu przedsiębiorcom i ich stowarzyszeniom	202
Artykuł 8	203
1. Wprowadzenie	203
2. Zakres zastosowania przepisu	203
3. Stopień ochrony konsumenta	205
Artykuł 8a	208
1. Wprowadzenie	208
2. Artykuł 8a ust. 1	209
3. Artykuł 8a ust. 2	209
Artykuł 8b	211
Artykuł 9	214
Artykuł 10	215
Artykuł 11	218
1. Efekt wertykalny – <i>vertical effect</i>	218
2. Incydentalny efekt horzontalny – <i>incidental horizontal effect</i>	219
Załącznik. Warunki określone w art. 3 ust. 3	221
1. Wprowadzenie	224
2. Pkt 1 lit. a	226
3. Pkt 1 lit. b	226
4. Pkt 1 lit. c	227
5. Pkt 1 lit. d	228
6. Pkt 1 lit. e	229
7. Pkt 1 lit. f	231
8. Pkt 1 lit. g	233
9. Pkt 1 lit. h	234
10. Pkt 1 lit. i	234
11. Pkt 1 lit. j	235
12. Pkt 1 lit. k	237
13. Pkt 1 lit. l	237

14. Pkt 1 lit. m	238
15. Pkt 1 lit. n	239
16. Pkt 1 lit. o	239
17. Pkt 1 lit. p	240
18. Pkt 1 lit. q	241
19. Pkt 2 lit. a	243
20. Pkt 2 lit. b	243
21. Pkt 2 lit. c	244
22. Pkt 2 lit. d	244
Bibliografia	247

Wykaz skrótów

Akty prawne

- dyrektywa 93/13/EWG – dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. WE L 95, s. 29, ze zm.)
- dyrektywa MiFID 2004/39/WE – dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21.04.2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/22/EWG (Dz. Urz. UE L 145, s. 1, ze zm.)
- dyrektywa MiFID 2006/73/WE – dyrektywa Komisji 2006/73/WE z 10.08.2006 r. wprowadzająca środki wykonawcze do dyrektywy 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do wymogów organizacyjnych i warunków prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa inwestycyjne oraz pojęć zdefiniowanych na potrzeby tejże dyrektywy (Dz.Urz. UE L 241, s. 26)
- dyrektywa MiFID 2014/65/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z 15.05.2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE (przekształcenie) (Dz.Urz. UE L 173, s. 349, ze zm.)

- EKPC** – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- konwencja brukselska** – Konwencja z 27.09.1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. WE L 299 z 1972 r., s. 32) w brzmieniu zmienionym przez Konwencję z 9.10.1978 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Danii, Irlandii i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Dz.Urz. WE L 304, s. 1 i – tekst zmieniony – s. 77), przez Konwencję z 25.10.1982 r. w sprawie przystąpienia Republiki Greckiej (Dz.Urz. WE L 388, s. 1), przez Konwencję z 26.05.1989 r. w sprawie przystąpienia Królestwa Hiszpanii i Republiki Portugalii (Dz.Urz. WE L 285, s. 1) oraz przez Konwencję z 29.11.1996 r. w sprawie przystąpienia Republiki Austrii, Republiki Finlandii i Królestwa Szwecji (Dz.Urz. WE C 15 z 1997 r., s. 1)
- TFUE** – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- Zawiadomienie Komisji – Wytyczne** – Zawiadomienie Komisji – Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE C 323 z 2019 r., s. 4)

Inne

- TS** – Trybunał Sprawiedliwości
- TSUE** – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zbiorcza nazwa systemu sądów i trybunałów UE)

Przedmowa

Oddawany do rąk Czytelnika komentarz jest pierwszą próbą usystematyzowania dorobku unijnego wypracowanego na podstawie dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Dyrektywa ta obowiązuje w krajach „starej Unii” od roku 1994, a w Polsce od roku 2000 dzięki jej implementacji do Kodeksu cywilnego. Percepcja dyrektywy jako kluczowego aktu prawnego dla zakresienia ram prawnej ochrony konsumenta uległa dramatycznemu wzmocnieniu pod koniec ubiegłej dekady za sprawą tzw. sporów „frankowych”. Przełożyło się to nie tylko na lawinę orzeczeń sądów krajowych na czele z Sądem Najwyższym, ale i na wiele pytań polskich sądów do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczących wykładni przepisów dyrektywy. Pytania te, wespół z pytaniami sądów innych krajów Unii, posłużyły za kanwę dorobku unijnego, który rozrósł się w ostatnich latach do rozmiarów znacząco utrudniających poruszanie się wśród coraz bardziej zniuansowanych tez wykładni. Pamiętać należy, że wiążąca wykładnia aktów prawa Unii, do których należy dyrektywa, jest wyłączną domeną TSUE. Zadaniem sądu krajowego jest stosowanie przepisów prawa krajowego w zgodzie z prawem Unii i w zakresie zgodności z prawem Unii sąd krajowy jest związany stanowiskiem Trybunału. W przypadkach granicznych, w których przepisy prawa krajowego są sprzeczne z założeniami dyrektywy, sąd krajowy ma obowiązek pominięcia tych przepisów i bezpośrednio stosowania prawa Unii zgodnie z wykładnią prezentowaną przez Trybunał.

Powyższe okoliczności przesądziły o kształcie tego komentarza, którego przedmiotem jest wyłącznie dorobek unijny, a nie dorobek orzecznictwa i doktryny krajowej, z definicji wtórny w stosunku do dorobku unijnego. Z tych samych względów komentarz nie odnosi się do instytucji prawa krajowego z wyjątkiem sytuacji, w których stanowisko Trybunału odnosi się pośrednio do takiej instytucji.

Mam skromną nadzieję, że zarówno przedstawiony dorobek, jak i metoda jego prezentacji znajdą uznanie Czytelnika i staną się inspiracją do pogłębionej analizy i recepcji reguł ochrony konsumenta w Polsce.

Mariusz Korpalski

Wprowadzenie

Dyrektywa 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich została implementowana do polskiego porządku prawnego w roku 2000. Jednak pierwsza dekada obowiązywania tych przepisów nie przyniosła większego zainteresowania nimi w świecie prawniczym, zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie, ani też nie wywarła istotnego wpływu na umowy zawierane z konsumentami. Pierwszym zwiastunem nadchodzącej zmiany był wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie, Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 14.12.2010 r. w sprawie klauzul indeksacyjnych używanych przez Bank Millennium SA w umowach kredytowych (XVII AmC 426/09, numery wpisów do Rejestru Klauzul Niedozwolonych prowadzonego przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów). Od tego czasu dyrektywa stała się obiektem zainteresowania środowisk konsumenckich w kontekście dopuszczalności mechanizmów walutowych (denominacji i indeksacji) w umowach kredytowych. Pierwszy pozew indywidualny w „sprawie frankowej” został złożony w roku 2012. Po tąpnięciu notowań PLN do CHF w „czarny czwartek” 15.01.2015 r. tysiące osób zdały sobie sprawę ze skali ryzyka walutowego zawartego w tych umowach. W taki sposób dyrektywa dotycząca całego obrotu konsumenckiego stała się narzędziem wykorzystywanym głównie przez jedną grupę konsumentów: kredytobiorców w kredytach denominowanych lub indeksowanych do CHF i innych walut (EUR, JPY i USD).

Dyrektywa przez dłuższy czas doświadczała losu wielu regulacji wspólnotowych i unijnych wprowadzanych do krajowego porządku

prawnego. Implementacja regulacji formalnie nastąpiła, ale ich recepcja w praktyce stosowania prawa (zarówno w przygotowywaniu umów, jak i w ich stosowaniu, a także w rozstrzyganiu sporów) następowała z dużym opóźnieniem. Dość wskazać, że pierwsze pytanie prejudycjalne do TSUE zostało zadane przez polski sąd w 2017 r. (wniosek złożony przez Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śl., C-176/17, Profi Credit Polska SA przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi, EU:C:2018:711), a przez Sąd Najwyższy dopiero w 2023 r. (postanowienie z 6.10.2023 r., III CZP 126/22, LEX nr 3611657). Powyższe zjawisko zdiagnozowane przez prof. Ewę Łętowską jako „wyspy prawa wspólnotowego” w krajowym porządku prawnym nasuwało smutną refleksję, że prawo w książkach to inne prawo niż prawo w działaniu. Sytuacja zmieniła się istotnie wraz z wydaniem przez Trybunał wyroku w sprawie polskich kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt indeksowany do CHF w Raiffeisen Bank Polska SA (wyrok TS z 3.10.2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, EU:C:2019:819). Problematyka stosowania dyrektywy trafiła na czołówki serwisów informacyjnych i pierwsze strony gazet, a nawet do telewizji śniadaniowej. Była to niewiarygodna kariera dyrektywy, która z kopcieszka zmieniła się w królową balu.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej miał okazję wydać grubo ponad 100 orzeczeń dotyczących wykładni przepisów dyrektywy. Kilkaście wyroków i postanowień zapadło w sprawach polskich. Kilkadziesiąt orzeczeń zapadło w sprawach kredytów z elementem walutowym (walutowych, denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej). Powstał więc gąszcz interpretacji i wątków, budowanych i nakładających się na siebie przy użyciu instrumentarium często znacząco odbiegającego od praktyki krajowego stosowania prawa. Nie istnieje ani jednolity katalog tych orzeczeń, ani wyszukiwarka poszczególnych wątków i zagadnień. Osoba chcąca zapoznać się z dorobkiem unijnym dotyczącym dyrektywy jest skazana na przechodzenie od orzeczenia do orzeczenia przez system wzajemnych odwołań, który jest tyleż precyzyjny, co niewystarczający dla szybkiego dotarcia do odpowiedniego zagadnienia i uzyskania szerszego obrazu regulacji.

Sytuacja dojrzała więc do uporządkowania dorobku unijnego przez odniesienie do poszczególnych artykułów dyrektywy, których dotyczą kolejne wyroki i postanowienia TSUE. Dyrektywa jest aktem niezwykle lakonicznym, z definicji zakładającym wypełnienie jej treścią w praktyce orzeczniczej Trybunału. Trzeba bowiem pamiętać, że orzecznictwo TSUE ma walor precedensowy i wiąże zarówno Trybunał, jak i sądy krajowe w procesie wykładni prawa Unii, w tym – dyrektywy.

Poszczególne przepisy dyrektywy stały się kanwą dla wielu użytecznych w praktyce uściśleń i rozgraniczeń pojęć służących dookreśleniu zakresu ochrony konsumenta przed zastosowaniem nieuczciwych warunków umownych. Warto w tym miejscu wskazać na następujące przykłady unaoczniające znaczenie dorobku unijnego wypracowanego na gruncie dyrektywy:

- rozgraniczenie na gruncie art. 1 ust. 1 pomiędzy odpowiedzialnością pozaumowną, np. odszkodowawczą, a odpowiedzialnością zmierzającą do odwrócenia wszelkich skutków zastosowania nieuczciwego warunku umownego (pierwsza nie jest objęta dyrektywą, a druga – obejmująca zwrot bezpodstawnego wzbogacenia – tak);
- rozgraniczenie pomiędzy warunkiem odpowiadającym przepisowi prawa krajowego w zakresie praw i obowiązków stron umowy w rozumieniu art. 1 ust. 2 a warunkiem odpowiadającym wprawdzie prawu krajowemu, ale dotyczącym sankcji zastosowania nieuczciwego warunku, wynikającej z art. 6 ust. 1 (pierwszy warunek wyłączony jest z zakresu działania dyrektywy, a drugi warunek – nie);
- uściślenie, że osoba prywatnie udzielająca zabezpieczenia zobowiązań gospodarczych nie jest konsumentem na gruncie art. 2, jeżeli jest powiązana z dłużnikiem głównym znacznym pakietem właścicielskim lub jest piastunem organów dłużnika głównego;
- uściślenie, że na gruncie art. 2 osoba zaciągająca prywatne zobowiązanie razem z osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą nie tylko sama cieszy się statusem konsumenta, ale co więcej jej status rozciąga się na tę osobę fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą;
- rozgraniczenie na gruncie art. 3 pomiędzy właściwą i niewłaściwą umową kredytu indeksowanego do waluty obcej, przy czym po-

- dział na klauzulę spreadu i klauzulę ryzyka ma zastosowanie tylko w tym drugim przypadku;
- dookreślenie przesłanek dopuszczalności na gruncie art. 4 umowy pozasądowo sanującej nieuczciwy warunek umowy, do których zalicza się należyte pouczenie konsumenta przez przedsiębiorcę o nieuczciwym charakterze warunku i wynikających z tego skutkach;
 - przesądzenie o niedopuszczalności tzw. argumentu cenowego na gruncie art. 4 ust. 2, czyli argumentacji, zgodnie z którą nieuczciwy charakter warunku pozwolił uzyskać niższą cenę towaru lub usługi;
 - wyjaśnienie, że przyjmowane na gruncie art. 5 założenie „rozważnego i uważnego konsumenta” dotyczy standardu staranności przedsiębiorcy, a nie konsumenta;
 - uściślenie, że na gruncie art. 6 ust. 1 sankcja braku związania konsumenta nieuczciwymi warunkami oznacza ich bezskuteczność od momentu zawarcia umowy jedynie z zastrzeżeniem rezygnacji z sankcji przez konsumenta (po należyтым pouczeniu przez sąd, chyba że konsument z własnej inicjatywy kwestionuje ważność umowy);
 - uściślenie, że zasada skuteczności wynikająca z art. 7 ust. 1 sprzeciwia się odmowie przyznania konsumentowi pełnego zwrotu kosztów postępowania, jeżeli konsument miał rację co do nieuczciwego charakteru warunku, a działanie przedsiębiorcy w złej wierze doprowadziło do złożenia pozwu przez konsumenta;
 - uściślenie, że wpis do rejestru klauzuli niedozwolonej na podstawie prawa krajowego zgodnie z art. 8 jest skuteczny nie tylko wobec przedsiębiorcy, który stosował tę klauzulę, lecz także wobec innych przedsiębiorców, którzy stosowali podobne treściowo klauzule.

Lakoniczność przepisów dyrektywy oznacza też, że wiele problemów prawnych znajduje rozwiązanie przez kilka przepisów lub na przecięciu kilku przepisów. Tak np. problem ciężaru dowodu zastosowania badanego warunku ciąży na konsumentce (art. 3 ust. 1), ale już ciężar dowodu jego indywidualnego uzgodnienia ciąży na przedsiębiorcy (art. 3 ust. 2 zdanie trzecie), podobnie jak ciężar dowodu przekazania informacji koniecznych dla zrozumienia skutków zastosowania warun-

ku (art. 5). Na przedsiębiorcy spoczywa bowiem ciężar wykazania jednoznaczności i przejrzystości warunku (art. 4 ust. 2).

Podobnie format informacji przekazywanych przez przedsiębiorcę konsumentowi w procesie przygotowywania umowy, jak również w procesie jej kontroli wynika z art. 3 ust. 1 (jako kryterium nieuczciwego charakteru warunku), art. 4 ust. 2 (jako kryterium braku jednoznaczności i przejrzystości) i art. 7 ust. 1 (na etapie badania warunku *ex post* zawarcia umowy).

Również standard uważnego i rozważnego konsumenta daje się wywieść z art. 2, 3 i 5, z których wynika, że standard ten określa poziom staranności przedsiębiorcy, a nie konsumenta. Chodzi bowiem o ciążący na przedsiębiorcy obowiązek przekazywania informacji obiektywnie niezbędnych do uzyskania przez drugą stronę umowy wiedzy odpowiadającej standardowi właściwie poinformowanego oraz dostatecznie uważnego i rozsądnego przeciętnego konsumenta.

Odniesienie w warunku umownym do warunków rynkowych jako umowne kryterium ustalania wysokości praw i obowiązków stron jest równoznaczne z dowolnością w jej ustalaniu i nieuczciwością takiego warunku (art. 3 ust. 1). Dopuszczalne jest natomiast porównanie parametrów umówionego świadczenia do warunków rynkowych z momentu zawarcia umowy (art. 4 ust. 1). Niedopuszczalne jest jednak zastosowanie przepisu krajowego zawierającego klauzule generalne celem wprowadzenia do umowy w miejsce nieuczciwego warunku ogólnego odniesienia do warunków rynkowych (art. 6 ust. 1).

Jeżeli chodzi o moment, na który nieuczciwy warunek podlega badaniu, to art. 4 ust. 1 przesądza, że jest to moment zawarcia umowy. Jednak moment udostępnienia warunku konsumentowi do zapoznania się powinien poprzedzać ten moment tak, żeby konsument mógł bez presji zapoznać się z treścią warunku i podjąć decyzję o związaniu się nim (art. 5). Z kolei możliwość utrzymania umowy w mocy w pozostałym zakresie należy badać na moment orzekania, podobnie jak interes konsumenta w rezygnacji z sankcji (art. 6 ust. 1).

Omówienie zasad ochrony konsumenta wynikających z dyrektywy nie byłoby kompletne bez wzmianki o konwergencji zasad ochrony konsumenta i klienta detalicznego (nieprofesjonalnego) na rynku finansowym. Klient detaliczny (nieprofesjonalny) na rynku finansowym może, ale nie musi mieć statusu konsumenta na gruncie art. 2 dyrektywy, a w każdym razie podlega ochronie jako zdecydowanie słabszy uczestnik obrotu niż instytucja finansowa. Obowiązki lojalnościowe instytucji finansowej w zakresie uwzględniania ryzyka rynkowego (w szczególności ryzyka zmian terminowych kursów walutowych) są formułowane w bardzo zbliżonej postaci na gruncie dyrektywy (art. 3 ust. 1, zob. postanowienie TS z 18.10.2023 r., C-117/23, VU i IT przeciwko Eurobank Bulgaria, EU:C:2023:788, teza 1 i pkt 38) i art. 26–37 dyrektywy MiFID 2006/73/WE. Wynika to z obserwacji, że „cechą specyficzną transakcji finansowych jest nieporównywalnie wielki stopień trudności w przełamywaniu deficytu transparentności”¹.

Mariusz Korpalski

Warszawa 1.02.2024 r.

Uwzględniono stan prawny na 1.04.2024 r.

¹ E. Łętowska, *Prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2002, s. 453.

DYREKTYWA RADY 93/13/EWG

z dnia 5 kwietnia 1993 r.

w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich

(Dz.Urz. WE L 95, s. 29; zm.: Dz.Urz. UE L 304 z 2011 r., s. 64;

Dz.Urz. UE L 328 z 2019 r., s. 7)

RADA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH,

uwzględniając Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, w szczególności jego art. 100A,
uwzględniając wniosek Komisji²,
we współpracy z Parlamentem Europejskim³,
uwzględniając opinię Komitetu Ekonomiczno-Społecznego⁴,
a także mając na uwadze, co następuje:

niezbędne jest przyjęcie środków, których celem jest stopniowe ustanawianie rynku wewnętrznego przed dniem 31 grudnia 1992 r.; rynek wewnętrzny obejmuje obszar bez granic wewnętrznych, na którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału;

przepisy prawa Państw Członkowskich odnoszące się do warunków zamieszczanych w umowie zawieranej między sprzedawcą towarów lub dostawcą usług z jednej strony a konsumentem z drugiej są bardzo zróżnicowane, co powoduje duże różnice między rynkami krajowymi oferującymi konsumentom towary i usługi i może doprowadzić do zakłóceń konkurencji pomiędzy sprzedawcami i dostawcami, zwłaszcza gdy sprzedają towary i świadczą usługi w innych Państwach Członkowskich;

² Dz.Urz. WE C 73 z 1992 r., s. 7.

³ Dz.Urz. WE C 326 z 1991 r., s. 108 oraz Dz.Urz. UE C 21 z 1993 r.

⁴ Dz.Urz. WE C 159 z 1991 r., s. 34.

Preambuła

przepisy Państw Członkowskich dotyczące zwłaszcza nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich wykazują znaczne rozbieżności;

obowiązkiem Państw Członkowskich jest zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków;

ogólnie rzecz biorąc, konsumenci nie znają norm prawnych regulujących umowy sprzedaży towarów i usług obowiązujących w innych Państwach Członkowskich; ten brak świadomości może powstrzymać konsumentów przed dokonywaniem bezpośrednich transakcji nabycia towarów lub usług w innych Państwach Członkowskich;

aby ułatwić ustanawianie rynku wewnętrznego i chronić obywatela jako konsumenta nabywającego towary i usługi na podstawie umów, które podlegają prawom innych Państw Członkowskich, istotne jest eliminowanie nieuczciwych warunków z tych umów;

w ten sposób sprzedawcy towarów i dostawcy usług uzyskają wsparcie związane z prowadzoną przez nich działalnością sprzedaży towarów i świadczenia usług zarówno w kraju, jak i na obszarze rynku wewnętrznego; zatem stymulowanie konkurencji przyczyni się do wzrostu możliwości wyboru dla obywateli Wspólnoty jako konsumentów;

dwa programy wspólnotowe w dziedzinie ochrony konsumentów i polityki informacyjnej⁵ podkreśliły znaczenie ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi; taką ochronę powinny przewidywać przepisy ustawowe i wykonawcze, które podlegają harmonizacji na poziomie Wspólnoty lub zostają bezpośrednio na tym poziomie przyjęte;

zgodnie z zasadą ustanowioną pod nazwą „Ochrona gospodarczych interesów konsumentów”, zgodnie z powyższymi programami: „na-

⁵ Dz.Urz. WE C 92 z 1975 r., s. 1 oraz Dz.Urz. WE C 133 z 1981 r., s. 1.

bywcy towarów i usług powinni być chronieni przed nadużyciami ze strony sprzedawców lub dostawców, w szczególności przed jednostronnymi standardowymi umowami i nieuczciwym wyłączeniem z umów podstawowych praw”;

bardziej skuteczną ochronę konsumenta można osiągnąć poprzez przyjęcie jednolitych norm prawnych dotyczących nieuczciwych warunków; powyższe normy powinny odnosić się do wszelkich umów zawieranych pomiędzy sprzedawcami lub dostawcami a konsumentami; przy czym niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich;

konsument musi otrzymać taką samą ochronę zarówno w umowach zawieranych ustnie, jak i na piśmie, bez względu na to, czy postanowienia pisemnej umowy zostały zawarte w jednym czy kilku dokumentach;

jednakże obowiązujące prawo krajowe pozwala jedynie na częściową harmonizację przepisów; niniejsza dyrektywa dotyczy w szczególności warunków umownych, które nie zostały indywidualnie wynegocjowane; Państwa Członkowskie w poszanowaniu postanowień Traktatu powinny mieć możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu bezpieczeństwa poprzez wprowadzenie przepisów prawa krajowego bardziej rygorystycznych niż przewidziane w niniejszej dyrektywie;

zakłada się, iż obowiązujące w Państwach Członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są Państwa Członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformu-